

บทความวิชาการ

การเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน

ชิสา พันธุ์ไพโรจน์ *

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน เพราะความยั่งยืนเป็นสิ่งชี้วัดที่สำคัญของความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ดังนั้นการเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความยั่งยืนนั้น ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน ควรมุ่งเน้นไปที่หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตามอัธยาศัยของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ทั้งรายบุคคลและแบบกลุ่ม เรียนรู้จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากหน่วยงานราชการและเอกชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ผ่านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน การเรียนรู้จากทั้งคุณลักษณะส่วนบุคคลและคุณลักษณะของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนยังมีส่วนช่วยให้การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนั้นยั่งยืนได้อีกทางหนึ่งด้วยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนที่เน้นการบริหารแบบเดินสายกลาง อย่างโปร่งใส อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกลุ่มผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนมีความทุ่มเททำงานอย่างซื่อสัตย์ และพร้อมส่งต่อธุรกิจชุมชนไปยังรุ่นลูกหลาน รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน ต้องพัฒนาต้นทุนในการดำรงชีวิตในชุมชน ด้วยการเสริมสร้างรายได้ของคนในชุมชน ทำให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง พัฒนาความรู้ ขยายโครงสร้างพื้นฐาน และสร้างสภาพแวดล้อมของชุมชนให้เจริญรุ่งเรือง การพัฒนาสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การเรียนรู้, การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน, ความยั่งยืน

* ดร., บริษัท เมืองสะอาด จำกัด, Email: chisa.p@msa.co.th; chisaphan@gmail.com

(Received: 13/12/23, Revised: 25/06/25, Accepted: 24/08/25)

Academic Article

Sustainable Management Learning in Community-Based Enterprises

Chisa Phanphairoj [†]

Abstract

This academic article aims to present guidelines for learning in the management of community-based enterprises for sustainability. Sustainability serves as a key indicator of the success of community-based enterprises. Therefore, in order to achieve sustainable management, leaders and members of community-based enterprises should emphasize the principles of lifelong learning and informal learning, both at the individual and group levels. They should learn from stakeholders, as well as from government and private sector agencies that participate in exchanging ideas and experiences through community participatory learning processes. Learning derived from both individual characteristics and managerial attributes also contributes to the sustainability of community-based enterprise management. The application of the Sufficiency Economy Philosophy in managing community-based enterprises emphasizes a balanced approach, transparency, and the preservation of local wisdom. Leaders and members are expected to demonstrate dedication, integrity, and a readiness to transfer community businesses to future generations. In addition, to promote sustainability, leaders and members must strengthen community livelihood assets. This includes increasing income for community members, reinforcing the local economy, enhancing knowledge and skills, expanding infrastructure, and improving the local environment. The development of these dimensions reflects genuine learning in community-based enterprise management for sustainability.

Keywords: learning, community-based enterprise management, sustainability

[†] Dr., Muang Sa Ad Co., Ltd., Email: chisa.p@msa.co.th; chisaphan@gmail.com

(Received: 13/12/23, Revised: 25/06/25, Accepted: 24/08/25)

1. บทนำ

การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเป็นเรื่องง่ายแต่การบริหารจัดการให้วิสาหกิจชุมชนมีความยั่งยืนไม่ใช่เรื่องง่าย จุดมุ่งหมายเบื้องต้นของการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนมุ่งเน้นไปที่การดำเนินธุรกิจของชุมชนเพื่อยกระดับรายได้และสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชน (พิริยะ ผลพิรุฬห์, 2563) แต่ทว่าผู้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนมักเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ในการบริหารจัดการอย่างแท้จริง จึงไม่น่าแปลกใจเลยที่วิสาหกิจชุมชนหลายชุมชนต้องปิดกิจการไป ซึ่งสถานการณ์แบบนี้เกิดขึ้นกับวิสาหกิจชุมชนทั่วโลก (Rykaszewski et al., 2013; Kerlin, 2006; Hutchins et al., 2019)

สำหรับประเทศไทย การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จถือเป็นความท้าทายอย่างหนึ่ง เพราะวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีขนาดทักษะความเป็นผู้ประกอบการ ขาดสภาพคล่องทางการเงินหรือเงินทุน ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ขาดการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ดึงดูดความสนใจของลูกค้า และขาดการวางแผนด้านการตลาดทั้งในและต่างประเทศ (Naipinit et al., 2014; พิริยะ ผลพิรุฬห์, 2563) ด้วยเหตุนี้ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการส่งเสริมเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal Learning) ทำให้ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนได้แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยผสมผสานการเรียนรู้จากภูมิปัญญาไทย เพื่อหาแนวทางของการบริหารจัดการให้วิสาหกิจชุมชนอยู่รอดอย่างยั่งยืน รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาาร่วมกัน ร่วมกันสร้างกลยุทธ์ทางการเรียนรู้ของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืนจากการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล ใช้ความรู้เพื่อการสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการมีคุณธรรมในการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชน ส่งผลให้เกิดความสมดุลของเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม และยังช่วยพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดียิ่งขึ้นด้วย (Berkes & Davidson-Hunt, 2007)

การเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้องมีแนวคิดและกลยุทธ์ของการเรียนรู้เพื่อนำวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างราบรื่นและเกิดความยั่งยืน สามารถสืบทอดวิสาหกิจของชุมชนไปยังสมาชิกรุ่นต่อไป ดังนั้นแนวทางการนำเสนอเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืนมีดังนี้ (1) กระบวนการเรียนรู้ในชุมชน (2) คุณลักษณะของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน (3) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน (4) การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกับการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างยั่งยืน (5) การเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืนกับการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย (SDGs) และ (6) การวิเคราะห์ความสำคัญของการเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน (Phanphairoj & Kitcharoen, 2022)

2. การเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน

2.1 กระบวนการเรียนรู้ในชุมชน

กลยุทธ์ของการเรียนรู้ในวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน (Phanphairoj & Kitcharoen, 2022) ประกอบด้วย การเรียนรู้แบบรายบุคคลและแบบกลุ่ม เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ที่เน้นไปตามแนวทางการเรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal Learning) และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participatory Learning) สิ่งที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนแบบรายบุคคล ได้แก่ ประสบการณ์ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน หนังสือ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ สื่อสารสนเทศผ่านอินเทอร์เน็ต เช่น YouTube สถาบันการศึกษาต่าง ๆ บุคคลในครอบครัวหรือญาติ และเพื่อนของสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเอง เป็นต้น การเรียนรู้แบบรายบุคคลยังรวมถึงการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) การเรียนรู้ผ่านเครือข่าย (Networking) การเรียนรู้ผ่านการสอนงาน (Coaching) การเรียนรู้ผ่านการลองผิดลองถูกด้วยตนเอง (Trial and Error) และการเรียนรู้แบบสอนตนเอง (Self-Taught) (Field & Tuckett, 2016)

นอกจากนี้จากการเรียนรู้แบบรายบุคคล ได้แก่ การเรียนรู้ทางด้านการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การมีส่วนร่วมในการทำงาน การสร้างสรรค์ทางความคิดและนวัตกรรม เป็นแนวทางที่ช่วยกำหนดกรอบการเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน สำหรับการเรียนรู้ในชุมชนแบบกลุ่มเป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและชาวบ้านในชุมชน เช่น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของชาวบ้านแต่ละคนเพื่อการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการ รวมถึงเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน การตั้งคำถามเพื่อการหาคำตอบร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้บริหารวิสาหกิจชุมชนและชาวบ้านในชุมชนเป็นอีกหนึ่งแนวทางการแก้ปัญหาปัญหาร่วมกัน และเพิ่มการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งยังช่วยเพิ่มความรู้และทักษะในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การคิดค้นสิ่งใหม่ ความรู้ใหม่ เป็นแนวทางการค้นหานวัตกรรมทางความคิดได้อีกทางหนึ่งด้วย (Burns et al., 2004)

ดังนั้นการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้น เมื่อผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์การเรียนรู้ที่ผู้นำและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนร่วมกันทำให้เกิดขึ้นทั้งในและนอกสถานที่ของวิสาหกิจชุมชน (Field & Tuckett, 2016) ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนต่างเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากหลากหลายช่องทาง เช่น การเรียนรู้จากหนังสือและการเรียนรู้ผ่านทางออนไลน์ ในขณะที่เดียวกันผู้เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนยังสามารถเรียนรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้จากการลงพื้นที่จริง เป็นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ช่วยให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีผ่านการเรียนรู้ตามความเป็นจริง การเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนช่วยให้คนในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนของตนเองโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมทางความคิดเพื่อแก้ปัญหา การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมยังเปิดโอกาสให้ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนพัฒนาความรู้และทักษะในการทำงาน สร้าง

เครือข่ายชุมชน เพิ่มความเสมอภาคและความเท่าเทียมของการมีส่วนร่วม และเสริมสร้างความสามารถในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน (Mayombe & Hlela, 2020)

22 คุณลักษณะของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน

คุณลักษณะการเรียนรู้ของผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนที่ช่วยให้การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเกิดความยั่งยืนมี 2 ปัจจัยหลัก คือ คุณลักษณะส่วนบุคคลและคุณลักษณะของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน (Hutchins et al., 2019) โดยคุณลักษณะส่วนบุคคลนั้นผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนมักมุ่งไปที่การพัฒนาทักษะความเป็นเจ้าของในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนของตนเอง มีการสร้างความเชื่อมั่นให้ตนเอง เน้นการมีอิสระของตนเอง และการมีความพอเพียงผ่านทาง การเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน (Welsch & Kuhns, 2001) ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนมักมีบุคลิกภาพที่เฉพาะเจาะจง นั่นคือ มีความซื่อสัตย์ มีความคิดสร้างสรรค์ และมีความยุติธรรม นอกจากนี้พวกเขายังแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ผ่านการฝึกอบรม การสอนงานผ่านพี่เลี้ยง และการเป็นพี่เลี้ยงซึ่งกันและกัน (Avery & Bergsteiner, 2016) คุณลักษณะเหล่านี้ของผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืน ช่วยส่งเสริมความมั่นใจ พัฒนาการมีส่วนร่วมทางสังคมของคนในชุมชน และเสริมสร้างพลังของชุมชน (Robertson, 2017)

ส่วนคุณลักษณะของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนมี 4 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ การวางแผน การจัดการ การนำ และการควบคุม (Robbins & Coulter, 2005) ตั้งแต่เริ่มต้นการดำเนินกิจการ กลุ่มบริหารวิสาหกิจชุมชนควรเน้นไปที่การบริหารแบบไม่เป็นทางการเพื่อสร้างความรู้สึกของการเป็นเจ้าของธุรกิจหรือเป็นผู้ประกอบการ และเพื่อการพัฒนาความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Morrison et al., 2017; Vorley & Williams, 2015) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรเริ่ม วางแผนธุรกิจ กำหนดวัตถุประสงค์ ภารกิจ และเป้าหมายของการทำวิสาหกิจชุมชน ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนยังควรมีการออกแบบการเรียนรู้ในองค์กรโดยการฝึกฝนการบริหารจัดการ ให้อำนาจกับสมาชิกในการแลกเปลี่ยนความคิดกับทีม พัฒนาการทำงานเป็นทีม และเสริมสร้างภาวะผู้นำที่สำคัญที่สุด กลุ่มบริหารวิสาหกิจชุมชนควรร่วมกันออกแบบกระบวนการบริหารจัดการในทุกส่วนของธุรกิจชุมชน และพัฒนาให้การบริหารจัดการเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Robbins & Coulter, 2005) กลยุทธ์การเรียนรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ ช่วยให้ทีมวิสาหกิจชุมชนมีโอกาสที่ดีในการพัฒนาความรู้และทักษะในการบริหาร และผลิตผลิตภัณฑ์อย่างมีคุณภาพ ก่อให้เกิดแนวทางการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน (Church et al., 2008; Somswasdi et al., 2015)

ในขณะที่ Macleod (2010) พบว่า การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว แนวทางการบริหารมักขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของชุมชน ผู้นำ และสถานที่ตั้งของวิสาหกิจชุมชนนั้น ๆ การดำเนินการของแต่ละแห่งต้องการความยืดหยุ่นและต้องการแผนการบริหารที่มีกฎเกณฑ์แตกต่างกันในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการให้เป็นไปอย่างราบรื่น นอกจากนี้ จินตนา สมสวัสดิ์ และคณะ (2015) พบว่าการบริหารจัดการ

วิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืนควรดำเนินการเพิ่มความรู้และทักษะในด้านการตลาด การวางแผนการบริหารและการเงิน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ เหลียงและคณะ (Leung et al., 2019) กล่าวถึงความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในประเทศฮ่องกงว่า รัฐบาลต้องให้ความสำคัญกับความยั่งยืน ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานท้องถิ่นในการขยายผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนเพื่อการแข่งขันทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศ เพราะผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนรู้สึกว่ามีนัยสำคัญสำหรับพวกเขาในการหาหนทางส่งเสริมการขายด้วยตัวเอง ด้วยเหตุนี้ ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนจึงควรเริ่มบริหารจัดการธุรกิจชุมชนด้วยหลักในการบริหารพื้นฐานทั้ง 4 ประการ นั่นคือ ควรมีการวางแผนในการบริหารจัดการ มีระบบการจัดการที่ดี มีการส่งเสริมให้เกิดภาวะผู้นำ และมีการควบคุมคุณภาพการผลิตและกระบวนการผลิตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพื้นฐานการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเหล่านี้เชื่อมโยงไปสู่ความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านการบริหารจัดการตามความเหมาะสมและเป้าหมายทางธุรกิจของแต่ละชุมชนด้วย (Bush & Coleman, 2000; Robbins & Coulter, 2005)

ดังนั้น เพื่อรักษาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืน คุณลักษณะของการเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง คุณลักษณะการเรียนรู้ของผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มช่วยสร้างแนวทางในการค้นพบปัญหาและแก้ไขปัญหาในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน การเรียนรู้ส่งเสริมความมั่นใจให้ชาวบ้านในชุมชนและให้โอกาสพวกเขาได้แลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะ และมุมมองในการบริหารจัดการให้ตรงตามเป้าหมายของวิสาหกิจชุมชนและตรงตามความต้องการลูกค้า คุณลักษณะของการเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืนเน้นไปที่การบริหารจัดการ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การจัดการ การนำ และการควบคุม ด้วยการบริหารจัดการแบบยืดหยุ่นที่ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ยิ่งไปกว่านั้น ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนต้องค้นหาความรู้ใหม่และร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการบำรุงรักษาและบริหารวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืน (Martin & Thompson, 2010; Kerlin, 2006)

2.3 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน

ความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนสะท้อนได้จากความสามารถในการบริหารจัดการที่ดีของผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเอง การเรียนรู้ของกลุ่มบริหารวิสาหกิจชุมชนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ในการบริหารจัดการและการกระตุ้นการมีส่วนร่วม ถือเป็นหัวใจที่ช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนให้วิสาหกิจชุมชน การนำความรู้จากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนของคนในชุมชน เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และพัฒนาประชาธิปไตยร่วมกัน

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือทฤษฎีของการพัฒนาที่ยั่งยืนของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ของปวงชนชาวไทย หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ซึ่งหลัก 3 ห่วง ได้แก่ การเดินสายกลาง การมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตนเอง สำหรับ 2 เงื่อนไข คือ มีความรู้และมีคุณธรรม (Chaipattana Foundation, 2017) ปรัชญานี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับผู้ใช้ทุกระดับและเน้นไปที่การเดินสายกลางของทุกการกระทำเพื่อทำให้ชีวิตมีความสุขมากขึ้น ความยั่งยืนในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนจึงขึ้นอยู่กับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาที่ สาวีตรี รังสีภัทร์ (Rangsiapht, 2017) ระบุว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยบำรุงรักษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ปัจจัยความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้มีดังนี้ ผู้เข้ามามีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนมีการวางแผน มีการทำให้งานเกิดความสำเร็จ และมีการประเมินผลของทีมงานอย่างเป็นกลาง ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ มีการแก้ไขข้อผิดพลาดให้ถูกต้อง มีความโปร่งใส และมีแนวทางปฏิบัติของกลุ่มในทางที่ดีต่อการรับผิดชอบต่อสิ่งต่าง ๆ พวกเขา มีการบริหารเงินอย่างประหยัด มีการแบ่งผลประโยชน์ และสร้างงานที่มั่นคงให้กับสมาชิกของชุมชน เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันของวิสาหกิจชุมชนของตนเอง กลุ่มผู้บริหารวิสาหกิจชุมชนมีระบบการบริหารจัดการที่มีคณะกรรมการคอยสร้างความรู้อยู่เสมอ เช่น การปฏิบัติตามแนวทางมาตรฐานขององค์การอาหารและยาสำหรับวิสาหกิจชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์อาหาร รวมถึงการได้รับความรู้จากกลุ่มองค์กรภายนอกต่าง ๆ จากทั้งภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาสนับสนุน และท้ายที่สุดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแสดงถึงความมีคุณธรรมด้วยการยึดมั่นความซื่อสัตย์สุจริตในการทำงาน มีการบำรุงรักษาสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน และมีการทุ่มเททำงาน

ดังนั้น ความยั่งยืนของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนขึ้นอยู่กับ การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ซึ่งแสดงให้เห็นจากหลักการบริหารจัดการทั้ง 5 ประการ ได้แก่ การเดินสายกลาง การมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตนเอง การมีความรู้ และการมีคุณธรรม ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเริ่มนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนได้ตั้งแต่เริ่มต้นโดยเน้นไปที่บริหารแบบเดินสายกลาง บริหารด้วยความโปร่งใส อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และส่งต่อวิสาหกิจชุมชนของพวกเขาจากรุ่นสู่รุ่น

2.4 การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกับการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างยั่งยืน

ความสำเร็จและความยั่งยืนในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนของผู้นำและสมาชิกสามารถวัดได้จากความยั่งยืนในความเป็นอยู่ของชุมชน (Community Livelihood Assets) กลุ่มบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนควรเรียนรู้ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชน การสร้างความยั่งยืนในความเป็นอยู่ของชุมชน พัฒนาได้จาก 5 ทรัพย์สิน นั่นคือ ทุนมนุษย์ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางกายภาพ และทุนทางสังคม

(GLOPP, 2008) ทรัพย์สินความเป็นอยู่ของชุมชนเหล่านี้สามารถพัฒนาได้โดยการรณรงค์ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการซึ่งขึ้นอยู่กับกิจกรรมการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชน

Kamaruddin and Samsudin (2014) ศึกษาดัชนีชี้วัดความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างยั่งยืน พบว่า ผู้ยากไร้ในชนบทสามารถพัฒนาคุณภาพการดำรงชีวิตทั้งของตนเอง ครอบครัวและชุมชนของพวกเขาเอง จากการเรียนรู้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็งและดำเนินการพัฒนาสภาพแวดล้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นในชุมชน รวมถึงการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชน เช่น การพัฒนารายได้ของครอบครัว การพัฒนาความรู้ การสนับสนุนเงินทุนจากภาครัฐ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาการมีส่วนร่วมของหน่วยงานท้องถิ่นต่าง ๆ ถือได้ว่าผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนได้พัฒนาวิสาหกิจชุมชนในระดับที่ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมด้านการเป็นผู้ประกอบการของผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนยังช่วยขับเคลื่อนความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างยั่งยืน กิจกรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ช่วยพวกเขาให้มีความรู้ในบำรุงรักษาความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชนให้ดีขึ้น และยังช่วยให้พวกเขาได้รับการพัฒนาความรู้จากการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนใหม่ ๆ ด้วย ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดเจนว่า กิจกรรมการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนช่วยแก้วิกฤติเศรษฐกิจ ลดความขัดแย้งในสังคม เพิ่มการมีส่วนร่วมทางสังคม และพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีของคนในสังคม (Krantz, 2001; Serrat, 2008; Ibrahim et al., 2017)

2.5 การเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืนกับการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย (SDGs)

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ม.ป.ป.) สรุปเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็น 5 มิติ (5P) ได้แก่ (1) การพัฒนาคน (People), (2) สิ่งแวดล้อม (Planet), (3) เศรษฐกิจและความมั่งคั่ง (Prosperity), (4) สันติภาพและความยุติธรรม (Peace) และ (5) ความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership) ซึ่งการเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน มีส่วนช่วยสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยทั้ง 5 มิติ ดังนี้

(1) การพัฒนาคน (People)

การเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนช่วยพัฒนาความรู้ ความสามารถของคนในชุมชน ให้มีทักษะและแนวคิดของความเป็นเจ้า กลุ่มผู้บริหารและชาวบ้านในชุมชนยังมีโอกาสในการเรียนรู้ได้รับความรู้ใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาธุรกิจชุมชนของตนเอง นอกจากนี้วิสาหกิจชุมชนยังช่วยให้ผู้นำและสมาชิก

ของวิสาหกิจชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นการช่วยขจัดปัญหาความยากจนในชุมชน เพราะรายได้ที่เพิ่มขึ้นทำให้ครอบครัวของผู้นำและสมาชิกมีสภาพคล่องทางการเงินที่ดีขึ้น และยังลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสได้รับการจ้างงานจากชุมชนของตนเอง

(2) สิ่งแวดล้อม (Planet)

เนื่องจากสินค้าจากวิสาหกิจชุมชนมุ่งเน้นในวิธีการผลิตที่คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชน วิสาหกิจชุมชนจึงมีการผสมผสานกลยุทธ์ทางการเรียนรู้ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชน โดยเฉพาะการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ โดยมีการจัดกิจกรรมการรณรงค์เก็บขยะในแม่น้ำลำคลองหรือการกำจัดสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมของชุมชน บางครั้งวิสาหกิจชุมชนยังมีส่วนช่วยในการเพิ่มคุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชน ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ พวกเขาพร้อมกันใช้และบำรุงรักษาไว้โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อคนรุ่นหลัง

(3) เศรษฐกิจและความมั่งคั่ง (Prosperity)

วิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืนช่วยให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สมาชิกของชุมชนได้รับโอกาสจากการจ้างงานของวิสาหกิจชุมชน ชาวบ้านในชุมชนบางรายมีโอกาสกู้เงินที่มีดอกเบี้ยต่ำ ซึ่งหากวิสาหกิจชุมชนบางแห่งมีผลประกอบการที่ดี สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนจะมีโอกาสได้รับเงินทุนการศึกษาสำหรับบุตรแบบรายปี ในขณะที่วิสาหกิจชุมชนบางที่มีเงินฉุกเฉินเพื่อการกู้ยืมกรณีเร่งด่วน ได้แก่ ค่าเทอมบุตรหรือค่ารักษาพยาบาล เป็นการลดการกู้เงินนอกระบบ แสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการวิสาหกิจที่มีศักยภาพสามารถช่วยแก้ปัญหาทางการเงินให้กับสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนและชาวบ้านในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

(4) สันติภาพและความยุติธรรม (Peace)

กลยุทธ์การเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน ยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีสังคมที่สงบสุข และไม่แบ่งแยก เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนผ่านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน สนับสนุนเรื่องความเท่าเทียมกัน ทุกคนมีโอกาสในการเสนอแนะความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหา และต่างยอมรับรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันเพื่อนำไปสู่การพัฒนา ก่อให้เกิดความสงบสุขทางสังคม ลดการขัดแย้งทั้งทางด้านความคิด และการแสดงออกทางพฤติกรรมและวาจา นอกจากนี้การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนยังมีส่วนช่วยในการสนับสนุนโครงสร้างทางสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ทำให้คนในชุมชนได้ใช้ร่วมกันอย่างยุติธรรม เช่น ไฟส่องสว่างในชุมชน ทางเดินสาธารณะของชุมชน เป็นต้น

(5) ความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership)

การเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืนจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทั้งภาคเอกชนและภาครัฐในการขับเคลื่อนและพัฒนาการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ด้วยเหตุนี้ ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนจึงต้องมีการสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนร่วมกับสมาชิกในชุมชน ผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐและเอกชน เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มบริหารวิสาหกิจชุมชนได้ข้อมูลที่ทันสมัย เป็นประโยชน์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เรียนรู้การสร้างกลยุทธ์การตลาดทั้งแบบออนไลน์และออฟไลน์ และการบริหารจัดการด้านอื่นที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป (Phanphairoj & Kitcharoen, 2022)

2.6 การวิเคราะห์ความสำคัญของการเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน

การเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งต่อผู้ปฏิบัติงานในวิสาหกิจชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. **การขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน** เพราะวิสาหกิจชุมชนสามารถเป็นฐานรากของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จ ผู้จัดตั้งและผู้ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ผ่านการระดมความคิด การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผน มีการวางแผนการจัดทำวิสาหกิจชุมชนของตนเอง โดยมีการคำนึงถึงต้นทุนของชุมชน ทั้งด้านความรู้ ประสบการณ์ และทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เกิดมูลค่า และยั่งยืน ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์และไตร่ตรองจากทุกคนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำวิสาหกิจชุมชน สมาชิกของชุมชน สมาชิกของวิสาหกิจชุมชน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เป็นต้น ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนสามารถเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว รวมถึงสามารถลดค่าใช้จ่ายโดยซื้อผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนของตนเป็นผู้ผลิต ซึ่งมักเป็นผลิตภัณฑ์พื้นฐานที่มีความจำเป็นในครัวเรือน เช่น แชมพูสมุนไพร สบู่ ยาล้างจาน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีส่วนช่วยสนับสนุนเรื่องการมีรายได้และการลดค่าใช้จ่ายจากการเดินทางไปทำงานนอกชุมชนได้เป็นอย่างดี

2. **การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน** ทำให้เกิดพลังทางความคิด ความเป็นปึกแผ่นของความร่วมมือกันทางสังคมของกลุ่มผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน และยังตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติในด้านการขจัดความยากจนอีกรูปแบบหนึ่ง รวมถึงการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนนั้นมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้เกิดการจ้างงานในชุมชนเอง จึงสนับสนุนเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการสร้างการศึกษาที่เท่าเทียมและทั่วถึงและความเท่าเทียมกันทางเพศด้วย เนื่องจาก

ผู้ปฏิบัติงานในวิสาหกิจชุมชนมักเป็นผู้ที่ไม่มีประสบการณ์ด้านการจัดทำธุรกิจ ทั้งกลุ่มเด็ก สตรี คนชรา และผู้ทุพพลภาพในชุมชน วิสาหกิจชุมชนช่วยให้พวกเขาได้รับโอกาสในการจ้างงานและปฏิบัติงานในวิสาหกิจชุมชนของตนเอง เพิ่มความเท่าเทียมกันในสังคม โดยเปิดโอกาสให้ผู้หญิงขึ้นดำรงตำแหน่งประธานวิสาหกิจชุมชน เปิดโอกาสให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนมากขึ้น

3. การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ทุกคนในชุมชน การเรียนรู้ในการพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกคนต้องร่วมมือกัน ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์และแนวคิดที่แตกต่างกัน เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีระบบ มีความโปร่งใส และตรวจสอบได้ ซึ่งทำให้กลุ่มผู้บริหารวิสาหกิจชุมชนได้เรียนรู้ด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยจากคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ในการพัฒนาด้านการสร้างตลาดดิจิทัลในหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การส่งสินค้าออนไลน์ การเข้าถึงข้อมูลผลิตภัณฑ์ของชุมชน ส่งเสริมช่องทางการตลาดของชุมชนให้กว้างมากขึ้นทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ เปิดโอกาสให้ทุกเพศ ทุกวัยเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้การบริหารจัดการและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของพวกเขาเอง ทั้งยังเป็นการวางรากฐานการสนับสนุนการมีส่วนร่วมเพื่อส่งต่อการดำเนินธุรกิจชุมชนไปยังสมาชิกรุ่นใหม่ได้อีกทางหนึ่งด้วย

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนเป็นความท้าทายที่มุ่งไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนอย่างยั่งยืน การเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนมีแนวทางการเรียนรู้ได้ตามความต้องการของแต่ละบุคคลและยังสามารถเรียนรู้ผ่านการระดมความคิดร่วมกัน การเปิดโอกาสให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอความคิดยังเพิ่มช่องทางการระดมการเรียนรู้ของชุมชนได้อีกด้วย

อีกทั้งองค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การวางแผน การจัดการ การนำ และการควบคุม รวมไปถึงการวางแผนธุรกิจ กำหนดวัตถุประสงค์ ภารกิจ และเป้าหมายของการทำวิสาหกิจชุมชน ช่วยกำหนดทิศทางและการเติบโตอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมให้ผู้นำและสมาชิกมีทักษะภาวะผู้นำ บริหารจัดการแบบยืดหยุ่นตามคุณลักษณะของชุมชนตนเอง ใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการพัฒนาด้านการตลาด ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความพอประมาณ ร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่นให้คงอยู่ มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ บริหารจัดการแบบโปร่งใส และพร้อมส่งต่อวิสาหกิจชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้การเรียนรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืนยังมีส่วนขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยในด้านการพัฒนาคน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ความเท่าเทียมในสังคม และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. การเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

การเรียนรู้ในยุคดิจิทัลนั้น ผู้เรียนและผู้สอนต้องมีคุณลักษณะและทักษะที่สำคัญ ดังนี้

3.1 คุณลักษณะผู้เรียนยุคดิจิทัล

จากลักษณะของสังคมยุคดิจิทัลดังกล่าว คุณลักษณะผู้เรียนยุคดิจิทัลจึงควรมีลักษณะ ดังนี้ (อัจฉรา นิยมมาภา, 2564)

1. มีความสามารถในการเรียนรู้ (ability to learn) ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ นักจิตวิทยาการเรียนรู้ระบุว่า ระดับสติปัญญาไม่ได้บ่งบอกถึงความสามารถในการเรียนรู้
2. มีทักษะการคิดขั้นสูง (higher order thinking skills: HOTS) เป็นหนึ่งในห้าสมรรถนะหลักของหลักสูตรฐานสมรรถนะ หมายถึง ทักษะหรือกระบวนการการคิดที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เพื่อให้ได้คำตอบหรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดสร้างสรรค์ การคิดแก้ปัญหา การคิดเชิงระบบ การนิยาม การวิเคราะห์ การสังเคราะห์การประยุกต์ การจัดระบบ การพิสูจน์ การทำนาย เป็นต้น
3. มีคุณธรรมจริยธรรม (morals and ethics) มีความรู้จักไตร่ตรองอย่างมีเหตุผลในการประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขและมีคุณค่า
4. มีสมรรถนะในการทำงาน (job competency) ได้แก่ 1) ความเข้าใจ ในองค์กร 2) การแก้ปัญหา 3) ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และ 4) ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
5. มีสุขภาพกายและจิตใจที่สมบูรณ์ (wellbeing) การมีสุขภาพกายและจิตที่ดี แท้จริงแล้วคือคุณค่าที่แท้จริงของการจัดการศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและความสำเร็จของบุคคลในอนาคตการสร้างวินัยในการบริหารจัดการตนเองได้อย่างสมดุลทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ปรับตัวทางอารมณ์และสังคมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง รู้ทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดสมดุล มีชีวิตที่ดี สามารถฟื้นคืนสภาพจากปัญหาได้อย่างเร็ว ตลอดจนมีความฉลาดรู้ด้าน สุขภาพ และมีวิถีชีวิตที่ส่งเสริมสุขภาวะอย่างสมดุล ทั้งของตนเองและสังคมร่วมกัน สามารถนำตนเองในการพัฒนาตน และชีวิต เพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข (Clement, 2010)
6. สมรรถนะดิจิทัล ซึ่งกรอบแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะดิจิทัลที่สำคัญ มี 2 สมรรถนะ ได้แก่ 1) ความฉลาดรู้ทางดิจิทัล (digital literacy) คือ ทักษะในการนำเครื่องมืออุปกรณ์และเทคโนโลยีดิจิทัล อาทิ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ แท็บเล็ต โปรแกรมคอมพิวเตอร์และสื่อออนไลน์มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสื่อสาร การปฏิบัติงานและการทำงานร่วมกันหรือใช้พัฒนากระบวนการทำงานหรือระบบงานในองค์การ รวมทั้งการเรียนรู้

ให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ความฉลาดรู้ทางดิจิทัล ครอบคลุมความสามารถ 4 มิติ คือ การใช้ (use) ความเข้าใจ (understand) การสร้าง (create) และ การเข้าถึง (access) และ 2) ความฉลาดทางดิจิทัล (digital intelligence) คือ ความสามารถด้านการรับรู้ สติปัญญา อารมณ์ และสังคมที่ทำให้คนเป็นพลเมืองดิจิทัล (digital citizens) สามารถเผชิญหน้า กับความท้าทายและปรับตัวให้เข้ากับยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วย ความสามารถดังนี้ การแสดงตัวตนบนโลกดิจิทัล (digital safety) ความมั่นคงปลอดภัยทางดิจิทัล (digital security) ความฉลาดทางอารมณ์บนโลกดิจิทัล(digital emotional intelligence) การสื่อสารทางดิจิทัล (digital communication) ความฉลาดรู้ทางดิจิทัล (digital literacy) และสิทธิทางดิจิทัล (digital rights)

7. สมรรถนะการเป็นนวัตกรรม (innovator) ซึ่ง มีความสามารถในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็น นวัตกรรมพลิกผัน (disruptive innovation) โดยนวัตกรรมพลิกผันต้องมีขีดความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ เป็นผลลัพธ์จากความสัมพันธ์ของสามสิ่งได้แก่ ความถนัด ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ และแรงจูงใจ

8. สมรรถนะผู้นำเชิงผู้ประกอบการ (entrepreneurial leader) ซึ่งเป็น ผู้นำที่เสริมสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม มีคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ (Greenberg et al., 2011) 1) การคิดตัดสินใจด้วยตรรกะแบบใหม่ ที่ เรียกว่าตรรกะแบบทวิพหุปัญญา (cognitive ambidexterity) ประกอบด้วย ตรรกะในการคิดตัดสินใจเชิงทำนาย (prediction logic) และตรรกะในการคิดตัดสินใจเชิงสร้างสรรค์ (creation logic)

9. สมรรถนะผู้ประกอบการนวัตกรรม (innovation entrepreneurs) มีคุณลักษณะสำคัญ 10 ประการ ดังนี้ (Nguyen, 2015)

1) Apophenia: ความสามารถในการมองเห็นรูปแบบหรือแบบแผนความเชื่อมโยงอย่างมีความหมายในสิ่งของหรือข้อมูลที่ ไม่มีความสัมพันธ์กัน

2) Innovative: ความสามารถในการทำงานอย่างชาญฉลาด (work smart, not hard)

3) Obsessive note-takers: ความสามารถในการจดบันทึกด้วย

4) Preach perfection, practice progress: ความสามารถในการตั้งเป้าหมายที่สูงและก้าวสู่เป้าหมายเป็นระยะ ๆ แบบฝันให้ไกลไปให้ถึง

5) Allied with fear: ความสามารถในการเปลี่ยนความกลัวให้เป็นมิตรแบบการเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส คือ ความกลัวทำให้เรามีความพยายามแล้วเกิดความก้าวหน้าและนวัตกรรม

6) Don't wait for things to break: ความสามารถในการบุกเบิกพัฒนางานให้ดีกว่าเดิม โดยไม่รอให้เกิดปัญหาทำก่อน เป็นการประกันไม่ให้เกิดปัญหา และเป็นการใช้มาตรการป้องกัน ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของผู้นำเชิงรุก ที่เรียกว่า Proactive Leader ก้าวสู่เป้าหมายเป็นระยะ ๆ แบบฝันให้ไกลไปให้ถึง

7) Understand the creative process: ความสามารถในการทำงานตามกระบวนการสร้างสรรค์ ซึ่งมี 4 กระบวนการ คือ การเตรียมการ (preparation) การบ่มเพาะ (incubation) การกระจ่างชัด (illumination) และการนำสู่การทดสอบหรือปฏิบัติ (implementation)

8) Pursue multiple streams: ความสามารถในการแสวงหาทางเลือกหรือผลลัพธ์ ที่หลากหลาย

9) Possess healthy arrogance: มีความทะนงและความเชื่อมั่นในตนเอง

10) Embrace paradoxical thinking: ความสามารถในการใช้แนวคิดต่างมุมที่ย้อนแย้งให้เป็นประโยชน์

3.2 คุณลักษณะของผู้สอนยุคดิจิทัล

ครูเป็นบุคคลสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้โดยตรง ครูจึงต้องมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนครูต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร มีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรมีการวิเคราะห์หลักสูตร วิเคราะห์ผู้เรียน เพื่อพัฒนาแผนการสอนให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญที่สุด คือ ครูยุคนี้ต้องมีความสามารถในการออกแบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน เข้าใจ concept ในเรื่องที่สอน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ครูต้องเป็นนักออกแบบคนสำคัญ เนื่องจากครูเป็นผู้ออกแบบคน เมื่อหลักสูตรกำหนดเป้าหมายไว้แล้ว ครูมีหน้าที่ในการออกแบบการจัดเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายนั้นอย่างมีประสิทธิภาพ (อัจฉรา นิยมภา, 2561)

ในยุคดิจิทัลครูจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับการเรียนรู้ ให้เท่าทันยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา โดยครูต้องพัฒนาทักษะและบทบาทหน้าที่ของตนอย่างต่อเนื่องและฉับพลันให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง โดยครูผู้สอนในยุคดิจิทัลควรพัฒนาทักษะสำคัญ ดังนี้

1. ทักษะการสอนแบบออนไลน์ ที่ต้องใช้เทคนิควิธีการในการออกแบบการเรียนรู้ออกแบบให้เหมาะสมกับลักษณะการสอนออนไลน์ สามารถส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ทักษะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้สื่อ เช่น Facebook, Google, Twitter, Wikipedia, Google App เป็นต้น

3. ทักษะการสื่อสาร ครูต้องมีวิธีการสื่อสารให้ผู้เรียนเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของผู้เรียน เมื่อมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจขั้นตอนการปฏิบัติในการเรียนรู้

4. ทักษะเทคโนโลยี ครู นำเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ในการสอนหรือการทำกิจกรรมร่วมกันมากยิ่งขึ้น

นอกจากทักษะที่สำคัญแล้ว ครูยุคดิจิทัล จำเป็นต้องคำนึงถึงบทบาทในการทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนยุคใหม่ที่ต้องเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนยุคใหม่ที่มีวิถีชีวิตใหม่ในโลกยุคดิจิทัล ซึ่งบทบาทที่สำคัญมีดังนี้ (วิจารณ์พานิช 2562 และพฤทธิ ศรีบรรณพิทักษ์ 2562)

1. มีความสามารถในการสอนแบบใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงโดยสามารถออกแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน
2. มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความรู้ของผู้เรียน
3. มีความสามารถในการสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
4. มีความสามารถในการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ พัฒนานวัตกรรม และการเรียนรู้ด้วยตนเอง
5. มีความสามารถในการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือ
6. มีความสามารถในการพัฒนาผู้เรียนให้พร้อมรับความเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข

บรรณานุกรม

พิริยะ ผลพิรุฬห์. (2563, 22 กันยายน). กลยุทธ์ 4C เพื่อความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน. *โพสต์ทูเดย์ ออนไลน์*.

<https://www.posttoday.com/columnist/633562>

Avery, C. G., & Bergsteiner, H. (2016). *Sufficiency thinking: Thailand's gift to an unsustainable world*. Hang Tai Printing Company Limited.

Berkes, F., & Davidson-Hunt, I. J. (2007). Communities and social enterprises in the age of globalization. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 1(3), 209–221. <https://doi.org/10.1108/17506200710779521>

- Burns, D., Heywood, F., Taylor, M., Wilde, P., & Wilson, M. (2004). *Making community participation meaningful: A handbook for development and assessment*. Joseph Rowntree Foundation. <https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/jr163-community-participation-development.pdf>
- Bush, T., & Coleman, M. (2000). *Leadership and strategic management in education*. SAGE Publications.
- Chaipattana Foundation. (2017). *Philosophy of sufficiency economy*. <https://www.chaipat.or.th/eng/concepts-theories/sufficiency-economy-new-theory>
- Church, K., Bascia, N., & Shragge, E. (Eds.). (2008). *Learning through community: Exploring participatory practices*. Springer.
- Field, J., & Tuckett, A. (2016). *Informal learning in the family and community*. UK Government. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/590364/skill-lifelong-learning-in-family-and-community.pdf
- GLOPP. (2008). *DFID's sustainable livelihoods approach and its framework*. http://www.glopp.ch/B7/en/multimedia/B7_1_pdf2.pdf
- Hutchins, J. M., Richter, S. J., Henry, L. M., & Sutherland, W. J. (2019). Development of indicators for the social dimension of sustainability in a U.S. business context. *Journal of Cleaner Production*, 212, 687–697. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.11.199>
- Ibrahim, A. Z., Hassan, K., Kamaruddin, R., & Anuar, A. R. (2017). Examining the livelihood assets and sustainable livelihoods among the vulnerability groups in Malaysia. *Indian-Pacific Journal of Accounting and Finance*, 1(3), 52–63.
- Kamaruddin, R., & Samsudin, S. (2014). The sustainable livelihoods index: A tool to assess the ability and preparedness of the rural poor in receiving entrepreneurial projects. *Journal of Social Economics Research*, 1(6), 108–117.
- Kerlin, J. A. (2006). Social enterprise in the United States and Europe: Understanding and learning from the differences. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 17(3), 247–263. <https://doi.org/10.1007/s11266-006-9016-2>
- Krantz, L. (2001). *The sustainable livelihood approach to poverty reduction: An introduction*. Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA).

- Leung, S., Mo, P., Ling, H., Chandra, Y., & Ho, S. S. (2019). Enhancing the competitiveness and sustainability of social enterprises in Hong Kong: A three-dimensional analysis. *China Journal of Accounting Research*, 12, 157–176. <https://doi.org/10.1016/j.cjar.2019.03.002>
- Macleod, G. (2010). *How to start a community enterprise*.
- Martin, F., & Thompson, M. (2010). *Social enterprise: Developing sustainable businesses*. Palgrave Macmillan.
- Mayombe, C., & Hlela, Z. (2020). Analyzing constructivist teaching and learning in adult non-formal education centers in KwaZulu-Natal, South Africa. *International Journal of Adult, Community and Professional Learning*, 27(2), 12–29. <https://doi.org/10.18848/2328-6318/CGP/v27i02/13-28>
- Morrison, C., & Ramsey, E. (2017). The role of social entrepreneurs in developing community resilience in remote areas. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 11(1), 95–112. <https://doi.org/10.1108/JEC-02-2015-0020>
- Naipinit, A., Promsaka Na Sakolnakorn, T., & Kroeksakul, P. (2014). Sufficiency economy for social and environmental sustainability: A case study of four villages in rural Thailand. *Asian Social Science*, 10(2), 102–111. <https://doi.org/10.5539/ass.v10n2p102>
- Office of the National Economic and Social Development Council. (n.d.). *About SDGs*. <https://sdgs.nesdc.go.th/เกี่ยวกับ-sdgs/>
- Phanphairoj, C., & Kitcharoen, P. (2022). Community-based enterprises learning for sustainability in management and community livelihood assets. *International Journal of Adult, Community and Professional Learning*, 30(1), 35–54. <https://doi.org/10.18848/2328-6318/CGP/v30i01/35-54>
- Rangsipaht, S. (2017). Participation of group members based on sufficiency economy philosophy: A case study of Moo 1 Lak Song Farm Housewives Group Community Enterprise, Ban Phaeo District, Samut Sakhon Province. *Khon Kaen Agricultural Journal*, 45(1), 173–178.
- Robbins, S. P., & Coulter, M. (2005). *Management* (8th ed.). Pearson Education.
- Robertson, M. (2017). *Sustainability: Principles and practice* (2nd ed.). Routledge.
- Rykaszewski, M., & Shen, Y. (2013). *Failure in social enterprises*.
- Serrat, O. (2008). *The sustainable livelihoods approach*. Asian Development Bank.

- Somswasdi, C., Thongsukhowong, A., & Nakapaksin, S. (2015). The guidelines for management of community enterprises: A case study of Don Chang Sub-district, Khon Kaen Province, Thailand. *Asian Social Science*, 11(5), 91–96.
- Vorley, T., & Williams, N. (2015). Creating and sustaining a model of community-based enterprise learning: A participatory case study of Ready Hubs. *Community Development*, 46(5), 559–579. <https://doi.org/10.1080/15575330.2015.1049281>
- Welsch, H. P., & Kuhns, A. B. (2001). *Community-based enterprises: Propositions and cases*. Working Paper, DePaul University.

